

Przystanek historia

<https://przystanekhistoria.pl/pa2/tematy/dzieci/104259,Wywiezienie-do-III-Rzeszy-i-repatriacja-Jozefa-Niedbaly.html>

Wystawa IPN „Ukradzione dzieciństwo” – Przemyśl, 2019 r.

ARTYKUŁ

Wywiezienie do III Rzeszy i repatriacja Józefa Niedbały

OKRES HISTORYCZNY

(1939-1945) II wojna światowa (1945-1948) Pierwsze lata Polski Ludowej

Autor: JACEK WRÓBEL 20.11.2023

W lecie 1944 r. dwunastoletni Józef został odebrany matce za „niewłaściwe zachowanie” i umieszczony w niemieckiej placówce. W 1945 r., wobec zbliżania się frontu, Józef został przymusowo „ewakuowany” w głąb Niemiec. Do rodziny

udało mu się powrócić dopiero w 1948 r.

19 listopada 1948 r. nastąpiła repatriacja z Niemiec Józefa Niedbały. W lecie 1944 r. chłopiec został odebrany matce przez niemieckie władze okupacyjne i w lutym 1945 r. wywieziony do III Rzeszy Po wojnie został odnaleziony w Amerykańskiej Strefie Okupacyjnej Niemiec.

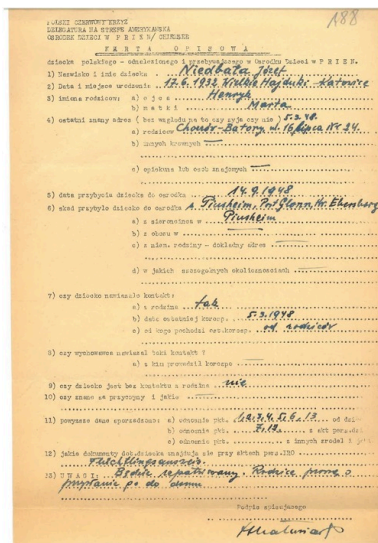
Odebrany za „niewłaściwe zachowanie”

Józef Niedbała (Niedballa) urodził się 17 czerwca 1932 r. w Wielkich Hajdukach w polskiej części Górnego Śląska (w kwietniu 1939 r. miejscowość ta została włączona do Chorzowa), jako syn Henryka i Marty z domu Gorgon lub Elżbiety z domu Uliczka (w dokumentach występują dwie wersje imienia i nazwiska panińskiego matki).

W 1940 r. ojciec chłopca – Henryk Niedbała – został zatrzymany przez niemieckie władze okupacyjne za słuchanie zagranicznych radiostacji. Po kilku miesiącach pobytu w więzieniu został zwolniony. W 1941 r. został ponownie aresztowany za działalność polityczną i osadzony w obozie koncentracyjnym Gross Rosen, gdzie przebywał do 1945 r.

Karta repatriacyjna Józefa Niedbały - dziecka polskiego odnalezionego na terenie Niemiec - amerykańska strefa okupacyjna

(dokument Delegatury PCK na Amerykańską Strefę Okupacyjną w Niemczech) / Akta Pełnomocnika ds. Rewindykacji Dzieci PCK - Dzieci rewindykowane - akta osobowe N-O, l. 1943-1952 (poszyt dot. Józefa Niedbały) - GK 188/276, s. 186

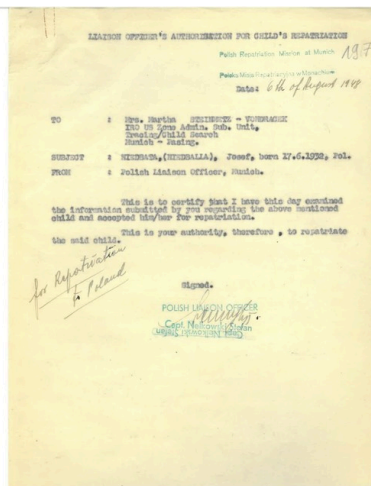

Karta opisowa dziecka polskiego Józefa Niedbały odnalezionego i przebywającego w Ośrodku Dziecięcym Międzynarodowej Organizacji ds. Uchodźców (ang. International Refugee Organisation - IRO) w Prien / Akta Pełnomocnika ds. Rewindykacji Dzieci PCK - Dzieci rewindykowane - akta osobowe N-O, l. 1943-1952 (poszyt dot. Józefa Niedbały) - GK 188/276, s. 188

W lecie 1944 r. Józef został odebrany matce za „niewłaściwe zachowanie” i umieszczony w niemieckim domu wychowawczym/poprawczym – *Erziehungsheim* Gershein, powiat Neustadt na Górnym Śląsku (powiat prudnicki). Niezależnie od oficjalnej przyczyny zatrzymania chłopca, można przypuszczać, że władze niemieckie wykorzystały okazję do odebrania dziecka z niepewnej politycznie rodziny, w której mówiło się po polsku. Przy tym automatycznie uznawano, że dzieci z Górnego Śląska mają pochodzenie niemieckie i przeznaczano je do germanizacji. Tak zapewne było i w tym przypadku – w Gershein Józef kontynuował naukę w niemieckiej szkole.

Wywiezienie i powrót

21 lutego 1945 r., wobec zbliżania się frontu, Józef wraz z wszystkimi chłopcami z placówki w Gershein został ewakuowany w głąb Niemiec. Przez Prudnik (Neustadt), Ołomuniec (Olmütz), Pragę, Pilzno (Pilsen) i Furth dotarł w marcu 1945 r. do Schwandorf w Regensburgu (Ratyzbonie). Po kilku dniach dzieci zostały umieszczone w Domu Dziecka dla uchodźców w Kalmuntz koło Ratyzbony. W grudniu 1945 r. chłopiec został przeniesiony do *Erziehungsheim* Birkeneck koło Freising. 15 lub 21 lutego 1946 r. Józef został umieszczony w Opiekuńczej Instytucji Edukacyjnej (*Fürsorgeerziehungsanstalt*) / Zakładzie Wychowawczym Piusheim, Post Glonn (powiat Ebersberg), której dyrektorem był Georg Seidl.

**Autoryzacja repatriacji Józefa
Niedbały przez polskiego oficera
łącznikowego z Polskiej Misji
Repatriacyjnej w Monachium /**

**Akta Pełnomocnika ds.
Rewindykacji Dzieci PCK - Dzieci
rewindykowane - akta osobowe
N-O, I. 1943-1952 (poszyt dot.
Józefa Niedbały) - GK 188/276, s.
197**

Registration No.	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	17	18	19	20	21	22	23	24	25	26	27	28	29	30	31	32	33	34	35	36	37	38	39	40	41	42	43	44	45	46	47	48	49	50	51	52	53	54	55	56	57	58	59	60	61	62	63	64	65	66	67	68	69	70	71	72	73	74	75	76	77	78	79	80	81	82	83	84	85	86	87	88	89	90	91	92	93	94	95	96	97	98	99	100
SUPPLEMENTARY RECORD-FACE SHEET																														1946																																																																						
CHILD Józef																														Date																																																																						
Family of Birth Łódź																														Date																																																																						
Other Names Used																														Date																																																																						
Birth 17. 6. 1932																														Date																																																																						
Place of Birth Łódź																														Date																																																																						
Parents George Henry																														Date																																																																						
Religion Catholic																														Date																																																																						
Education Elementary School																														Date																																																																						
Address in Country of Origin Łódź																														Date																																																																						
Address in Country of Adoption Łódź																														Date																																																																						
Occupation agricultural laborer																														Date																																																																						
Family George Henry																														Date																																																																						
FATHER George Henry																														Date																																																																						
MOTHER Anna Henry																														Date																																																																						
Other members of the immediate family and relatives																														Date																																																																						
Remarks																														Date																																																																						

**Uzupełniający arkusz
ewidencyjny dot. Józefa Niedbały
/ Akta Pełnomocnika ds.
Rewindykacji Dzieci PCK - Dzieci
rewindykowane - akta osobowe
N-O, I. 1943-1952 (poszyt dot.
Józefa Niedbały) - GK 188/276, s.
198**

Od 1946 r. rodzice Józefa utrzymywali z nim kontakt korespondencyjny. Chłopiec nawiązał też kontakt listowny ze swoją siostrą Rosą Niedbałą (ur. ok. 1934 r.), która znalazła się pod koniec wojny w Saksonii (pracowała tam w gospodarstwie rolnym) i powróciła do Polski przed bratem (zapewne pod koniec 1946 r. lub na początku 1947 r.). Wydaje się, że w przypadku Józefa istniał jakiś problem utrudniający jego powrót do Polski, zapewne związany z charakterem placówki, w której przebywał.

W marcu 1948 r. rodzice chłopca zwrócili się listownie do Delegatury Polskiego Czerwonego Krzyża na Amerykańską Strefę Okupacyjną w Niemczech o pomoc w repatriacji syna do Polski. Wraz z pismem z 6

sierpnia 1948 r. rodzice przesłali dokumentację niezbędną do przeprowadzenia repatriacji.

Social History	
Child's Name:	Józef Niedbała
First displacement:	1945, the child "Braunhagen" was taken to the concentration camp on account of approaching armies. Boy was among the child ren.
Separation from parents:	Separated from mother in summer 1944 when he was placed into the Braunschweig camp. Separated from father when he was taken to the Camp from French.
Change and history:	1945, evacuated from Braunschweig with other boys of the educational camp. In summer 1945, via Austria, Italy, France, Belgium, to the Netherlands at Rotterdam. Few days later children were placed into a children's home for refugees in children's care department. In Dec. 45, boy and 11 other boys were sent to the "Braunschweig" camp. In summer 1946, boy and 11 other boys were moved to the "Braunschweig" camp.
Information re family:	Boy's father was working as bookkeeper in a coal-mine at Walsdorf. From home to 1945. Boy was looking after the children and the household. In 1945, father wanted to return for his family to the German Reich. In 1945 he was taken to the Camp from French. Boy's mother was working as the boy's caretaker during the absence of his father and his mother could not take care of her children. Boy was given to the "Braunschweig" camp. During his stay in the camp his mother came to see him occasionally. In 1946, his mother had separated with his sister. He received the last letter from his father in March 1946. This letter his father informed him that he is seeking his a document to enable him to return home. Boy accepted this document (attached to the child's document as annex and was told that his mother will help him to be repatriated. His sister flew from Belgium in February 45, and was working on a farm since that time (Paris, France). He wrote his sister a letter dated 27.12.45 (attached) asking that she is going to leave Germany for Poland with the next transport.
Physical Contact:	Boy is in good health. Considered as a bright, friendly boy.
Language:	Speaks German and Polish fairly well. States that no letters from his mother. Polish was usually spoken at home.
Documents papers:	Refugee Identity Card No. 731702 issued by the Dutch Government in the Netherlands on 19.12.45 as Annex 2. Letters written to his parents dated 12.1.46, 2.3.46 (copies attached), letter written by his father dated 27.12.45 (copy attached). Copy of a document issued by Polish authorities in the Province of Hitler's Germany (Braunschweig on 17.12.45 as Annex 3 to his file (copy attached)).
School:	Attended the Primary German School at Braunschweig (and the H. J. Hall) 1939-44 and at Braunschweig and Lüneburg from 1944-47.
Plans regarding the boy:	Wants to join his parents as soon as possible. Plans to be very happy to return to his family.

"Historia społeczna" Józefa Niedbały (dokument dotyczący losów dziecka pozbawionego opieki rodzicielskiej oraz jego rodziny) / Akta Pełnomocnika ds. Rewindykacji Dzieci PCK - Dzieci rewindykowane - akta osobowe N-O, I. 1943-1952 (poszty dot. Józefa Niedbały) - GK 188/276, s. 199

14 września 1948 Józef został przeniesiony z placówki Piusheim do Ośrodka Dziecięcego Międzynarodowej Organizacji ds. Uchodźców (ang. *International Refugee Organisation* - IRO) w Prien/Chiemsee.

19 listopada 1948 r. Józef Niedbała został repatriowany do rodziców mieszkających w Chorzowie (dzielnica Chorzów-Batory).

Więcej interesujących materiałów na profilu **Archiwum IPN**

COFNIJ SIĘ